

* LETTERKUNDE. *

Een droog hoofdstuk.

Toen we onlangs spraken over een Schoone kunst, te weten de Dichtkunst, zagen we, hoe men ten onzent het vooral gezocht heeft en nog zoekt in rijm en maat, d. i. in den *vorm*; en veel minder in het *wezen* der zaak, dus juist verkeerd.

We hebben reeds opgemerkt, hoe men in maat en rijm kan schrijven en toch niets dichterlijks voortbrengen. Daar tegenover echter staat, dat ook de vorm wel degelijk waardij heeft, gelijk zelfs zij gevoelen, die overigens nu juist niet zoo dichterlijk zijn.

Zien we dan eens, hoe 't met de zaak staat.

Gelijk trouwens ieder, die even nadenkt, begrijpt, komt het ook bij de Poëzie *allereerst* op het *wezen*, op den inhoud aan, eerst *daarna* heeft de vorm zijn rechten. Een huis moet allereerst ter bewoning kunnen dienen; de geriefelijke inrichting is een tweede zaak.

Wij nu echter ten onzent niet weinigen alleen op den vorm afgaan, en daarnaar oordeelen, is het goed wèl in te zien, in hoever we er mede te rekenen hebben.

De oudste poëzie, die wij kennen, is die der Hebreëen en komt voor in de Heilige Schrift. Zij is tevens de meest verhevene, wat elk Christen licht begrijpen zal. Want nergens dan in de gewijde Schriften vinden wij een zoo onmiddellijke en krachtige werking van Gods Geest op de gaven des dichters. Zoo konden dan ook de schoone, verheven liederen ontstaan van Mozes, Debora, David, Salomo, en de dichterlijke redenen en voorspellingen van Jesaja. Zoo ook het heerlijke boek Job. In onze Statenvertaling, hoe voortreffelijk ook in vele opzichten, komt het hoog dichterlijk karakter minder uit, zelfs niet van de Psalmen. Ook de verdeeling in „verzen,” zooals wij die kennen, is daarbij een hinderpaal. Vandaar, dat zoovele Bijbellezers b. v. niet weten, dat Job en Jesaja dichterlijke boeken zijn, en ook bij de Psalmen zoo weinigen aan gedichten denken.

Nu is echter bij deze Hebreeuwse poëzie, wat den vorm betreft, heel weinig gelijkenis met de onze te bespeuren. De Israëlietische poëzie kent zekere evenredigheid, rhythmus van gedachten, parallellisme der leden, en indeeling. Van het parallellisme vindt men o. a. een duidelijk voorbeeld in Psalm 2.

Waarom woeden de Heidenen, en bedenken de volken ijdelheid?

De koningen der aarde stellen zich op, en de vorsten beraadslagen te zamen tegen den Heere, en tegen Zijnen Gezalfde, *zeggende*:

Laat ons Hunne banden verscheuren, en Hunne touwen van ons werpen.

Die in den hemel woont, zal lachen, de Heere zal hen bespotten.

Dan zal Hij tot hen spreken in Zijnen toorn, en in Zijne grimmigheid zal Hij hen verschrikken.

Telkens vindt men hier in elk vers *tweemaal* dezelfde gedachte met zekere wijzigingen uitgedrukt. Op andere plaatsen heeft men drie en zelfs meer leden.

Van verdeling biedt Ps. 119 een duidelijk voorbeeld. Hij bevat zooveel afdelingen als het Hebreeuwsche alfabet letters heeft, van welke telkens één boven een afdeling staat. Elke afdeling bevat dan 8 verzen, alle met dezelfde letter beginnende.

Zoo heeft de Hebreeuwse dichtkunst meer eigenaardigs; doch wat bij *onze* gedichten gewoon is, n. l. maat en rijm, wordt gemist.

Bij de Grieken en Romeinen was het anders. Dezen kenden wel wat wij maat noemen, hadden daarvan verschillende „voeten”, doch rijmen deden hun verzen al evenmin.

In de talen, die later ontstonden, bleef het rijmlooze vers nog lang heerschend. Allens echter ontstond in de dichten

der Frankische en Germaansche volken wat men gewoon is *staf*- of *aanrijm* (Alliteratie) te noemen. 't Ontstaat als twee of meer woorden in denzelfden regel of dezelfde uitdrukking dezelfde beginletter hebben, b. v.

Stok en Staf, Bont en Blauw,
Huid en Haar, Vroom en Vroed.

Of in verzen als:

Het blinkend blauw der heemlen
Looft liefelijk den Schepper.
Schoon *schiep* Hij alle dingen,
Wilt waardiglijk Hem prijzen!

Dat is dus rijm aan 't begin, „aanklank” en daarvan zijn nu nog vele sporen aanwezig.

Doch langzamerhand kwam het rijm, zooals we het thans kennen, het *eindrijm*. Dit is gebleven tot op dezen dag.

Evenwel moet opgemerkt, dat steeds het niet maat- maar rijmlooze vers zich daarnaast heeft gehandhaafd. Groote dichters als Milton, Shakespeare, Goethe, Bilderdijk en Bellamy ten onzent hebben daarin geschreven. Gezang 23 is er een schoon voorbeeld van. Evenwel in ons rijm-lievend vaderland heeft de rijmlooze dichtvorm nooit veel beoefenaars of liefhebbers gehad, wel in Duitschland en elders. In het Engelsch b. v. worden er nog steeds verzen in geschreven, getuigen de gedichten van Longfellow en Tennyson.

Uit al het hier gezegde zal nu wel duidelijk zijn geworden, dat rijm en zelfs maat nog niet tot het *wezen* der poëzie behooren, en men, al ontbreken die twee, toch dichtwerk kan geven. En *dit* dient allereerst vast te staan.

Doch dan dient er aanstonds bij gevoegd, dat, wijl onze begrippen van dichtkunst niet geheel die van het Oosten zijn, voor onze ooren maat en rhythmus enz. *niet mogen ontbreken*. Voorts dat het rijm, schoon niet onmisbaar, toch in vele gevallen de lieflijkheid, de stoutheid, de schoonheid van een gedicht zeer verhoogt, er goeddeels het treffende, zangerige, hartinnemende aan schenkt. Vondels verzen, Da Costa's feestzangen en lijdensliederen, Ten Kate's Schepping, zouden ons veel minder bekoren als ze rijmloos waren. Want ze behooren tot het gebied der kunst, en kunst eischt sierlijkheid. Wij heeten de poëzie *Gebonden stijl*, gebonden aan zekere regelen, en die blijven van kracht, juist krachtens de wet der schoonheid.

Maar hoe schoon het kleed ook zij, het kleed is de man niet — spijt het spreekwoord: de kleeren maken den man — noch de mooie band het boek.

Dat vergeten velen, o. a. zij, die in onze dagen letterlijk dwepen met wat men „Woordkunst” noemt, en die daarin het kenmerk der dichtkunst zoeken. Men werkt met lijntjes, streepjes en koppelteekens, wil beslist in de regels aanrijm en eindrijm tegelijk hebben, en zit zoo — want er is nog wel meer — feitelijk te knutselen en te kunstelen. Da Costa zou er om gelachen hebben. Maar voor wie zoo doen, is Da Costa dan ook geen dichter.

Is dan alle „woordkunst” verkeerd? Volstrekt niet. Bij tijd en wijle kan ze nut doen, sieraad geven, juistem indruk teweeg brengen. Bilderdijk heeft haar niet vermaad. Zelfs in 't boek Jesaja is er gebruik van gemaakt. ('t Is dus niets *nieuws*!) Maar dwaas is, er 't kenmerk en wezen der poëzie in te zoeken. Die dwaasheid zal echter wel uitrazen.

Wat het rijm betreft, dat kan ook nog, gelijk in de dichtkunst, zijn plaats behouden in voortbrengselen, die nu juist geen poëtische waarde hebben. Laat een verjaars-versje, een aardigen zet gerust rijmen. Dat maakt wat ge te zeggen hebt, veelal mooier, meer gewild, dat „hoort zoo.” Alleen — geef zulk werk niet voor dichtwerk uit: 't is rijm, niets meer.

Dit is maar een dor hoofdstuk. Doch het diende geschreven, om veel misverstand later te voorkomen. Trouwens, wie wat er in staat, reeds wist, mag het gerust overslaan.

A. J. H.